

Demokratların Dış Politika Gelenekleri Bağlamında Obama'nın Suriye Politikası

The Syrian Policy of Obama in the Context of Foreign Policy Traditions of Democrats

Muhammet Fatih ÖZKAN^(*)

Özet

2010 yılının son aylarında Tunus'ta başlayan Arap Baharı, Ortadoğu'da önemli kırılmalara yol açmıştır. Aradan yaklaşık altı yıl geçmesine rağmen, sürecin etkileri hala devam etmekte, yaşanan gelişmeler karşısında hem büyük güçler hem de bölge ülkeleri net bir tutum takınmakta zorlanmaktadır. Amerika Birleşik Devletleri (ABD) de bu aktörlerden biridir. ABD'nin Arap Baharına özellikle de Suriye'deki krize yaklaşımı, bazı çevrelerde hayal kırıklığı yaratmıştır. Nitekim Demokrat Obama yönetiminin ciddi bir insani krizin yaşandığı Suriye'deki sorunla ilgili pasif bir tutum takınması, Washington'da da bazı Cumhuriyetçi isimlerden eleştiri almasına neden olmuştur. Bu durum, Obama'nın Demokrat kimliği ile ABD'nin Suriye politikası arasındaki bağlantının niteliğini araştırmayı gerekli kılmıştır. Dolayısıyla bu çalışmada, ilkeler ve uygulamalar şeklinde ikiye ayrılan Demokrat Parti dış politika gelenekleriyle, ABD'nin Arap Baharı sürecindeki Suriye politikası arasındaki süreklilik ve kopuşa odaklanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Amerika Birleşik Devletleri, Arap Baharı, Demokrat Parti, Dış Politika Gelenekleri, Suriye Krizi.

(*) Araştırma Görevlisi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Biga İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü, m.f-ozkan@hotmail.com

Abstract

The Arab Spring, which began in the last months of 2010 in Tunis, led to the significant breakages in the Middle East. Although it has been nearly six years, the impacts of this process is still going on and both great powers and regional countries have been experiencing difficulties in determining a clear approach in the in the face of ongoing developments. The United States of America (US) is also one of these actors. The US's approach towards the Arab Spring, in particular the crisis in Syria, created disappointment in some circles. In Washington, some Republican figures have been criticizing Democrat Obama administration due to its passive approach towards the Syrian humanitarian crisis. This situation requires researching the nature of relation between the Democrat identity of Obama and the US's Syria policy. Thus, this study focuses on the continuity and rupture between the Democratic Party foreign policy traditions, which can be divided into two groups as principles and the implementations, and the US's foreign policy towards Syria in the process of the Arab Spring.

Keywords: *The United States of America, Arab Spring, Democratic Party, Foreign Policy Traditions, Syrian Crisis.*

Giriş

Arap Baharı, 2010 yılının sonlarına doğru, Arap dünyasında baskıcı ve otoriter yönetimlere karşı ortaya çıkan halk hareketlerini tanımlamak amacıyla kullanılan bir kavramdır. Tunus'ta Muhammed Bouzazi'nin kendini yakmasıyla başlayan süreç, Tunus ve Mısır'da ihtilallerle sonuçlanırken, Libya'da rejimi deviren bir iç savaşa yol açmıştır. Bu dönemde Bahreyn, Suriye ve Yemen'de isyanlar çıkmış; İsrail, Cezayir, Irak, Ürdün, Fas ve Umman'da büyük protestolar düzenlenmiş ve Kuveyt, Lübnan, Moritanya, Suudi Arabistan, Sudan ve Batı Sahra'da küçük çapta gösteriler

Demokratların Dış Politika Gelenekleri Bağlamında Obama'nın Suriye Politikası

yapılmıştır.¹ Bu siyasal ve toplumsal dönüşüm süreci “Ortadoğu bölgesinin jeopolitik yapısını büyük ölçüde değiştirmiştir ve değiştirmeye de devam etmektedir. Bu jeopolitik kırılma nedeniyle bölgesel ve küresel aktörler konumlarını yeniden değerlendirerek politikalarında önemli değişikliklere gitmiştir.”² Bu aktörlerden biri de Barack Obama başkanlığındaki Amerika Birleşik Devletleri'dir.

ABD, hem küresel bir güç olması sebebiyle hem de ciddi ayaklanmaların yaşandığı ülkelerin önemli bir kısmının müttefiki olması sebebiyle bu süreci yönetmekte zorlanmıştır. Göstericilere karşı aşırı şiddet kullanımı ve zaman zaman yaşanan ağır insan hakları ihlalleri, ABD'yi bir şeyler yapmaya zorlarken, bu sorunların yaşandığı müttefik ülkelerde hangi tarafta yer alması gerektiği düşüncesi Amerikalı yöneticilerin zihnini fazlasıyla meşgul etmiştir. Arap Baharı rüzgârının sert estiği ülkelerden biri de Suriye'dir. ABD'nin Şam rejimiyle ilişkilerinin uzun yıllar boyunca sorunlu olması ve rejimin ülkede çıkan ayaklanmaları aşırı şiddete başvurarak bastırmaya çalışması ABD'nin muhalifleri güçlü bir şekilde destekleyeceği algısı oluşturmuştur. Ancak, gelişmeler beklendiği gibi olmamış, ABD Başkanı Obama ve ekibi, Suriye'deki muhalif gruplara belli bir ölçüde yardım etse de, bu destek Esad rejimini devirmeye yetecek boyutta olmamıştır.

Başkan Obama, özellikle bir dış müdahale yoluyla yapılacak rejim değişikliğine hem Esad sonrası ortaya çıkacak yapının belirsizliği hem de Bush döneminde yerleşen “işgalci ülke” algısından uzak durmak için oldukça mesafeli yaklaşmıştır. Fakat Obama'nın bu tutumu Amerikan kamuoyunda eleştiri konusu olmuş ve ABD'nin düşmanı olan bir rejimi devirme konusunda bu kadar çekingen bir tavır takınması rahatsızlık uyandırmıştır. Bunlar arasında ilk dikkat çeken isim, Cumhuriyetçi senatör John McCain

Üsküdar
Üniversitesi
Sosyal Bilimler
Dergisi
Yıl:2
Sayı:3

1 Gürkan Doğan ve Bülent Durgun, “Arap Baharı ve Libya: Tarihsel Süreç ve Demokratikleşme Çerçevesinde Bir Değerlendirme”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C: 1, S: 15, 2012, 61-90, s. 62.

2 Bayram Sinkaya, “Arap Baharı Sürecinde İran'ın Suriye Politikası”, *SETA Analiz*, 2012, S: 53, s. 4.

Muhammet Fatih ÖZKAN

olmuştur.³ McCain'ın Suriye krizinin özellikle ilk dönemlerindeki müdahaleci yaklaşımı, akıllara ülke yönetiminde Cumhuriyetçilerin olması durumunda “acaba ABD daha farklı bir tutum takınabilir miydi?” sorusunu getirmiştir. 2016 Amerikan başkanlık seçimleri sürecinde de Cumhuriyetçi adaylar Suriye konusunda Obama'ya yönelik eleştirilerini ve kendi çözüm önerilerini yüksek sesle dillendirmişlerdir. Örneğin şu an Cumhuriyetçilerin adayı olması kesinleşen Donald J. Trump, ilk adaylık konuşmalarında, Suriye’de Körfez ülkelerinin maddi desteğiyle güvenli bir bölge oluşturulmasına yeşil ışık yakarken, Irak Şam İslam Devleti (IŞİD) ile mücadelede Amerikan askerlerinin içinde olmayacağı ama ABD'nin dışardan destekleyeceği kara birliklerinin kurulması gerektiğini savunmuştur.⁴

Diğer Cumhuriyetçi adaylardan Dr. Ben Carson, Esad'a ve IŞİD'e karşı savaşıyan isyancılara destek verilmesi, Türkiye-Suriye sınırında güvenli ve uçuşa yasak bir bölge kurulması ve Suriyeli mültecileri barındıran sınır ülkelerine ABD tarafından maddi yardımda bulunulması gerekliliğine dikkat çekmiştir. Senatör Marcio Rubio, Cumhuriyetçi adaylar arasındaki en şahin isim olarak ön plana çıkmakta ve başkan seçildiği takdirde Suriye’de uçuşa yasak bölge kurulmasını desteklemekle kalmayıp ABD'nin savaşa kara birlikleri gönderme seçeneğini değerlendirmeye alacağını ifade etmektedir. Senatör Ted Cruz ise, ABD'nin IŞİD'e yönelik saldırıları arttırması, Kürtleri silahlandırması ancak Arap isyancıları silahlandırma çabalarına son vermesi gerektiğini düşünmektedir. Eski Florida Valisi Jeb Bush, Obama yönetiminin IŞİD’le mücadele stratejisini yeterli bulmayarak, bu meseleye yeterli kaynağın ayrılmadığını ve atılan adımların eksik olduğunu ifade

3 “McCain ve Samir Ca’ca’dan Suriye devrimi için güç birliği”, *Yakın Doğu Haber*, 5 Temmuz 2012, Erişim 20 Temmuz 2016, http://ydh.com.tr/HD10375_mccain-ve-semir-cacadan-suriye-devrimi-icin-guc-birligi.html; Erman Yüksel, “‘Politikasızlığın’ kurbanı politikacılar”, *Al Jazeera Türk*, 26 Kasım 2014, Erişim 20 Temmuz 2016, <http://www.aljazeera.com.tr/al-jazeera-ozel/politikasizligin-kurbani-politikacilar>

4 Laura Rozen, “ABD başkanlık yarışı: Suriye konusunda hangi aday ne diyor?”, *Al Monitor*, 11 Aralık 2015, Erişim 22 Temmuz 2016, <http://www.al-monitor.com/pulse/tr/originals/2015/12/president-2015-syria-refugees-trump-carson-isis-clinton.html>

etmiştir. Bush, çözüm olarak da Suriyelileri rejim ve IŞİD'den koruyacak çok sayıda güvenli bölgenin ve uçuşa yasak bir bölgenin kurulmasıyla, IŞİD'le mücadele eden ılımlı isyancılara eğitim ve desteğin artırılmasını göstermektedir.⁵ Cumhuriyetçi adayların bu açıklamaları, Obama'nın Demokrat kimliğiyle Suriye politikası arasında bir bağlantı olup olmadığı meselesini sorgulamayı gerekli kılmıştır.

Aslına bakılırsa, ABD siyasi yaşamının girift yapısı özellikle dış politika konusunda partilerin tam olarak nerede konuşlandıklarını anlamayı zorlaştırmaktadır. Siyasal yelpazenin farklı uçlarının hangi konularda uzlaşmaya yakın oldukları, hangi konularda sürtüşme içinde oldukları veya bu yaklaşımlarının siyasi tercihlerine yansıyor yansımadağı karmaşık bir konudur. ABD'ye bakıldığında görülen tablo, dış politikada yaşanan fikir ayrılıklarının daha çok Cumhuriyetçilerle Demokratlar yerine liberallerle muhafazakârlar arasında cereyan ettiği yönündedir. Böyle bir durum karşısında, sözgelimi liberal bir Cumhuriyetçiden veya muhafazakâr bir Demokratın varlığından rahatlıkla bahsedilebilir. İki farklı görüş arasındaki bu geçişlilik sebebiyle Cumhuriyetçi Parti'yi sağ muhafazakârlıkla, Demokrat Parti'yi ise Amerikan soluyla doğrudan özdeşleştirmek zorlaşmaktadır.⁶ Yine de iki partiyi belli noktalarda birbirinden ayıran birtakım karakteristik özelliklerden söz edilebilmektedir. Bu nedenle bu çalışmada, Demokratların dış politika gelenekleriyle Obama başkanlığındaki ABD'nin Suriye krizi özelindeki uygulamaları arasındaki ilişkinin niteliği ele alınacaktır.

Çalışmada ilk olarak Amerikan dış politikasında Demokrat Parti gelenekleri, ilkelere ve uygulamalar şeklinde iki ayrı alt başlıkta incelenmektedir. Burada Demokratların dış politika ilkeleri, Cumhuriyetçilerin dış politika ilkeleriyle karşılaştırmalı bir biçimde ele alınmakta ve iki farklı yaklaşımın

⁵ A.g.y.

⁶ Ahmet K. Han, "Taraflısız Olmayan Savaş Yeni Muhafazakâr Komplo (?) ve Bush Doktrini", *ABD Dış Politikasında Yeni Yönelimler ve Dünya* içinde, der. Toktamış Ateş, (Ankara: Ümit Yayıncılık 2004), s. 129.

Muhammet Fatih ÖZKAN

arasındaki farklar ön plana çıkarılmaktadır. Bu bölümde diğer yandan, Demokratların Woodrow Wilson'dan itibaren dış politika uygulamalarına odaklanılmakta ve Demokrat Parti dış politika geleneklerinin pratikteki yansımaları gösterilmektedir. Çalışmanın diğer kısmında ise, ilk olarak ABD'nin genel olarak Demokrat başkanlar dönemindeki Ortadoğu politikalarına ve Arap Baharı genelindeki tutumuna değinilmektedir. Son olarak da, Obama başkanlığındaki ABD'nin Suriye'de yaşanan sorunlara gösterdiği tepkiler ve bu sorunları çözmek için kullandığı yöntemler üzerinde durulmaktadır. Çalışmanın sonuç bölümünde ise, Demokrat Parti dış politika gelenekleriyle Obama'nın Suriye krizi karşısında benimsediği politikalar arasındaki süreklilik ve kopuş meselesi tartışılmaktadır.

Amerikan Dış Politikasında Demokrat Parti Gelenekleri: İlkeler

ABD'de Demokratlar, daha çok entelektüel ve liberal sol, sendikalar, Yahudiler, Katolikler, Siyahlar ve Hispanikler'den oluşan azınlıklardan oy almaktadır. Cumhuriyetçiler ise, Hristiyan ve muhafazakâr sağ seçmenleri bünyesinde toplarken ülkenin güneyinde ve batısında popülist yaklaşımlarıyla bilinir. Demokrat Parti'den seçilen başkanlar genelde liberal enternasyonalizmi savunurken, Cumhuriyetçi Parti başkanları ülkelerinin dinsel bir misyonu olduğunu ve manici (ikili) bir vizyonu olduğunu düşünürler.⁷ Hem toplumun dindar yapısı hem de bu misyoncu düşünce Cumhuriyetçi başkanların dini referansları kullanmasına neden olmuştur. Örneğin Ronald Reagan aziz Matthieu'yu anar ve ABD'yi "tepede parlayan bir kente" benzetirken Baba Bush, ABD'nin Soğuk Savaş'ı Tanrı'nın yardımı olmaksızın kazanamayacağını ifade etmiştir. George W. Bush ise, dış politika uygulamalarını meşrulaştırmak için "terörizme karşı haclı seferi" tabirinde olduğu gibi dini bir terminoloji kullanmış ve bir nevi "ilahî yasa milliyetçiliği"ni körüklemiştir.⁸

7 Maxim Lefebvre, *Amerikan Dış Politikası*, çev. İsmail Yerguz, (İstanbul: İletişim Yayınları 2005), s. 78.

8 *A.g.e.*, s. 72.

Demokratların Dış Politika Gelenekleri Bağlamında Obama'nın Suriye Politikası

Demokratların dış politika anlayışlarına geçmeden önce şu tespiti yapmak gerekir: Bir siyasi partinin dış politikası genellikle iç politika yaklaşımlarıyla benzer çağrışımlara sahiptir. Mesela Demokrat Parti, bireyler arasında herhangi bir ayrıcalık bulunmasına karşıdır ve tüm vatandaşların ortak bir paydada buluşması gerektiğini düşünür. Ayrıca ekonomik anlamda bir başarıdan söz edilebilmesi için birkaç kişinin zenginliğinden değil, tüm yurttaşların refaha kavuşmuş olması gerekmektedir. Demokrat Parti, dış politikada da ülkeler arasındaki ayrıcalıklı pozisyonlara karşıdır ve karşılıklı refah için yapılacak bir işbirliğini desteklemektedir. Cumhuriyetçi Parti ise, ulusal zenginlik için bazılarını birtakım imtiyazlar sağlanması gerektiğini savunur. Zira bu imtiyazlı kişilerin kendi zenginliklerini kitlelere yayacağını varsaymaktadır. İç politikadaki bu yaklaşım farkı, dış politika meselelerine de aksetmektedir. Mesela Demokratlar, uluslararası problemlerin insani ve ahlaki boyutlarına da eğilebilirken, Cumhuriyetçiler işin maddi yönüyle daha çok alakadar olmaktadır. Ayrıca Cumhuriyetçiler, ülkeler arasındaki farkların da üzerinde durmaktadır.⁹

Demokratlar ve Cumhuriyetçiler arasındaki temel farklardan biri de Amerikan dış politikası hedefleriyle ilgilidir. Demokratlar, insani ve ekonomik hedeflere ağırlık verirken Cumhuriyetçiler daha çok ülkenin fiziki güvenliğiyle doğrudan bağlantılı olanların üzerinde durmaktadır. Dış politika hedefleri arasında farklılık olunca bunları gerçekleştirmek için kullanılması gerektiği düşünülen araçlar da farklılaşmaktadır. Demokratlar, bu konuda öncelikli tercihi diplomasiden yana kullanırken Cumhuriyetçiler, askeri gücün önemine dikkat çekmektedir. Fakat çoğunlukla iki taraf da diplomasi ve askeri güç arasında bir dengenin sağlanması gerektiğini kabul eder.¹⁰ Bazıları da Demokratların daha az milliyetçi olduğunu, ABD'ye duygusal olarak daha az bağlı olduğunu bu yüzden ülkelerinin bazı dış politika hamlelerine şüpheyle yaklaştıklarını iddia etmektedir.

9 Norman H. Davis, "American Foreign Policy: A Democratic View", *Foreign Affairs*, 1924, V. 3, No. 1, 22-34, p. 22.

10 Philip A. Klinkner, "Mr. Bush's War: Foreign Policy in 2004 Election", *Presidential Studies Quarterly* 36, 2006, Accessed 12 July 2016, p. 291-292, doi: 10.1111/j.1741-5705.2006.00303.x

Muhammet Fatih ÖZKAN

Buna karşılık Cumhuriyetçiler ise, refleksif olarak daha vatansever ve “doğrusuyla yanlışıyla benim ülkem” diyebilecek nitelikte insanlardır ve bu durum onların Amerikan dış politikasını gururla savunabilmelerini sağlamaktadır.¹¹

Cumhuriyetçiler, Demokratların da benimsediğini düşündükleri ve ABD’nin uluslararası barış ve refaha ne katkıda bulunacak ne de ondan faydalanacak durumunun olmadığı şeklinde bir düşünceyi esas alan “America First” hareketinin tehlikesine dikkat çekmiştir. Bu hareket, ABD’nin dünya lideri olmasından çok bir gözlemci olması gerektiğini düşündüğü için, bu yaklaşımın dar ufuklu korkuları manipüle ettiği ve insan ufkunu genişletmediği vurgulanmıştır. Cumhuriyetçilere göre, Amerikan Kongresi’nde faaliyet gösteren, genellikle Demokratlardan oluşan önemli bir ekip, kapı kapı dolaşmaya devam ederek ilerici dış politika ilkelerinden vazgeçmek anlamına gelen korumacı bir izolasyon politikasının öneminden bahsetmeye çalışmaktadır.¹² Fakat Demokratlara yönelik yapılan bu eleştirileri her yönüyle doğru kabul etmek ve tüm Demokratların “America First” gibi bir yaklaşımı benimsediğini düşünmek yanıltıcı olacaktır. Zira birazdan değinilecek olan Demokrat başkan Woodrow Wilson dönemi politikalarının hiç de bu yönde olmadığı görülecektir.

I. Dünya Savaşı sonrasında dış politika yaklaşımlarını daha net çizgilerle ortaya koyan Demokrat Parti yöneticileri, savaşın siyasi hırslar kadar ekonomik çıkar rekabetinden kaynaklandığına inanmış ve siyasi çözümler olmadan barış ortamını sağlayacak ekonomik iyileşmenin olmayacağını savunmuştur. Siyasi ve ekonomik meselelerle ilgili diğer ülkelerle yapılacak bir işbirliği, dünya barışını tehdit eden sürtüşmelerin azalmasına neden olacaktır. Demokratlar, savaş sonrasında ABD’nin Wilson liderliği altında “ahlaki prestij”lerini yeniden kazanmaları ve elde tutmaları halinde, onurlu bir şekilde -dünyanın en güçlü uluslarından biri olmanın vermiş

¹¹ *A.g.m.*, s. 293.

¹² James A. Leach, “A Republican Looks At Foreign Policy”, *Foreign Affairs*, 1992, V. 71, No. 3, 17-31, p. 18.

olduğu- birtakım evrensel yükümlülükleri üstleneceğini düşünmüştür. Burada dikkat edilmesi gereken husus, ABD'nin kibirli bir tavır takınarak ve kendini diğer ülkelerden farklı bir pozisyona yerleştirerek onların çektiği sıkıntıları görmezden gelmemesi gerektiğidir. ABD'nin bu anlamda hem kendisi hem tüm insanlık için en basit görevi, savaşı yasadışı kılacak olan samimi işbirliği çabalarına destek vermektir. ABD uluslararası sorunların görüşüldüğü konferansların gayrı-resmi bir gözlemcisi statüsüne asla razı olmamalıdır. Böyle bir tablo, ülke içindeki az sayıda insanı eğlendirse de ABD'yi ülke dışında gülünç duruma düşürecektir.¹³

Demokrat Parti'nin Dış Politika Gelenekleri: Uygulamada Demokrat Başkanlar

I. Dünya Savaşı'ndan itibaren başlanılacak olursa, ülkenin başında Demokrat bir başkan olan Wilson'un olduğu ABD, savaşa ekonomik sebeplerin yanında, dünya siyasetinde hâkim bir güç olma adına girdiği söylenebilir. Wilson, savaş sonrasında oluşacak yeni düzenin ABD'nin çezeceği çerçeve doğrultusunda şekillenmesi taraftarı olmuştur. Wilson, Avrupa diplomasisinin başarısızlığı ve güç politikasının söz konusu savaşa neden olduğunu düşünmekte ve ABD'nin önderlik edeceği bir uluslararası örgütün barışı koruyacağını savunmaktadır. Tüm bunların gerçekleşebilmesi için ABD'nin savaşa katılarak belirleyici bir rol üstlenmesi gerekmektedir. 1917'de ABD'nin katılımı için uygun ortam oluşmuş, yaklaşık bir buçuk sene içinde ABD'nin desteğiyle Almanya mağlup edilmiştir. Şimdi sıra yeni düzeni oluşturmaktır. Bunun adımları henüz savaş bitmeden Wilson tarafından atılmış ve 8 Ocak 1918'de ABD Kongresi'ne sunulan "14 Nokta" başlığı altında belirlenmiştir. Burada, denizlerin açıklığı, gizli antlaşmaların yasaklanması, silahsızlanma ve ulusların kendi kaderini tayin hakkının sağlanması gibi ilkeler ön plana çıkmıştır. Ayrıca devletlerin aralarındaki sorunları tartışarak çözebilecekleri bir uluslararası platform olan Milletler Cemiyeti'nin kurulması öngörülmüştür.¹⁴

13 Norman H. Davis, *a.g.m.*, s. 31.

14 Burak Gülboy, "Pax Britannica'dan Pax Americana'ya", *ABD Dış Politikasında Yeni Yönelimler ve Dünya* içinde, der. Toktamış Ateş, (Ankara: Ümit Yayıncılık 2004), 64-112, ss. 104-105.

Muhammet Fatih ÖZKAN

Milletler Cemiyeti'nin kurulmasının en önemli gerekçelerinden biri de kolektif güvenliği sağlamak ve diplomatik süreçlerin sağlıklı bir şekilde yürütülmesini olanaklı hale getirmektir. Nitekim eğer bir Amerikan siyasi partisi, tarihsel olarak kolektif güvenlik ve çok taraflı diplomasi gibi kavramlarla tanımlanacak olursa, bu Demokrat Parti'dir. Kolektif güvenlik Wilson'un parolasıdır. Zira bu konuda yapılan eleştirilere kendisini siper etmiştir. 20. yüzyılın en önemli Amerikan başkanlarından biri olan Demokrat Franklin Roosevelt de kolektif güvenlik ilkelerinin, (İngiltere Başbakanı Winston Churchill ile birlikte ilan ettikleri ve tüm ulusların kendi sınırları içinde güvenle yaşayacağı bir barış ortamının sağlanması için gerekli çabanın gösterileceği sözü verilen) Atlantik Şartı'nda yer alması için ısrarcı olmuştur.¹⁵

İdealizmin babası olarak görülen Wilson, Kant'ın yaklaşımlarından yola çıkarak uluslararası toplumun her ulusal toplum gibi hukuk ve adaletle yönetilebilir olduğuna ve demokrasinin yaygınlık kazanması halinde bu hedefe daha kolay ulaşılabileceğine inanmıştır.¹⁶ Ekonomik açıdan güçlenerek reelpolitikçi bir dünya siyaseti izleyen ABD'nin çıkarlarından ziyade sorumlulukları olduğu vurgusu, Amerikan dış politik kültürünün klişelerinden biri haline gelmiştir.¹⁷ ABD'nin Demokrat Partili başkanları da bu sorumluluk yaklaşımını Wilsoncu değerlere referans vererek geliştirmişlerdir. Maxim Lefebvre'nin belirttiğine göre, Franklin Roosevelt, II. Dünya Savaşı sırasında ülkesinin vaatlerini özgürlüğü koruma ve barbarlığa karşı bir mücadele olarak sıralamıştır. Truman da Sovyet destekli oluşturulan baskı ortamına karşı özgürlüğü ön plana çıkararak Soğuk Savaş'ı başlatmıştır. Kennedy komünizme karşı mücadele adına ülkesinin Vietnam'daki askeri varlığını arttırırken, Clinton yönetimi insan haklarını savunma ve bir insanlık dramını engellemek için Kosova'ya müdahale sürecinin öncüsü olmuştur.¹⁸

15 James A. Leach, *a.g.m.*, s. 27.

16 Maxim Lefebvre, *a.g.e.*, ss. 73-74.

17 Gültekin Sümer, "Amerikan Dış Politikasının Kökenleri ve Amerikan Dış Politik Kültürü", *Uluslararası İlişkiler*, C: 5, S: 19, 119-144, ss. 129-132.

18 Maxim Lefebvre, *a.g.e.*, s. 74.

Demokratların Dış Politika Gelenekleri Bağlamında Obama'nın Suriye Politikası

Özellikle Kosova'daki sürecin gelişimi oldukça dikkat çekici olmuştur. Burada yaşanan olaylarda Sırpların etnik temizlik boyutuna varan saldırıları yoğunlaşınca Birleşmiş Milletler (BM) meseleye müdahil olmuş fakat Rusya ve Çin vetoları yüzünden Güvenlik Konseyi karar alamamıştır. Bu durum üzerine harekete geçen Clinton yönetimi, NATO çatısı altında “insani müdahale doktrini”ni hayata geçirmiştir. Bu bağlamda Sırbistan'ın saldırılarını durdurmak için Kosova içinde bulunan Sırp kuvvetlerini havadan bombalanmıştır. Ancak ABD'nin BM'yi es geçerek böyle bir adım atması başta dönemin BM genel sekreteri olmak üzere farklı kesimlerden tepki çekmiştir. Demokratların ülke yönetiminde olduğu ABD ise, bu şekilde gerekirse tek taraflı güç kullanabileceği mesajını vermiştir. Sırp kuvvetlerine yönelik bu müdahale, NATO'nun bir savunma örgütünden ziyade bir saldırı örgütüne dönüştüğü ve ABD tarafından rahatlıkla kullanılabilirdiği tartışmalarını da beraberinde getirmiştir.¹⁹

Demokratlar, hem Clinton'ın Somali, Bosna ve Kosova meselelerinde gösterdiği müdahaleci tavır dolayısıyla hem de ABD'nin 11 Eylül sonrası Cumhuriyetçi Başkan George W. Bush liderliğinde Afganistan ve Irak'a yaptığı askeri müdahaleler sonrasında, Cumhuriyetçilerle farklı bir düzlemde karşı karşıya gelmiştir. Clinton yönetiminin uygulamalarından dolayı yıllarca Cumhuriyetçiler, askeri olmaktan çok siyasi ve insani hedefler içeren ABD'nin tek taraflı müdahaleci yaklaşımlarına kuşkuyla yaklaşmışlardır. Mesela, birçok Cumhuriyetçi, Başkan Clinton'ı Bosna ve Kosova'da katliamları önlemek ve barış ortamını sağlamak için başvurduğu askeri güç kullanma seçeneğini eleştirmiştir. Diğer yandan birçok demokrat, Clinton döneminde, komşularına zarar veren veya sistematik şekilde insan haklarını ihlal eden rejimlere yönelik uygulamaya konan “liberal müdahalecilik” doktrinini benimsemiş görünmektedir. Bu yeni durum, parti geleneklerine bağlılığın zayıfladığını ve her iki parti taraftarlarında birbirine benzeyen veya kendi içinde farklılaşan fikirler gelişebileceğini göstermektedir.²⁰

Üsküdar
Üniversitesi
Sosyal Bilimler
Dergisi
Yıl:2
Sayı:3

19 Hasan Köni, *Amerika'nın Uluslararası Politikası*, (İstanbul: Ekim Yayınları 2007), ss. 93-95.
20 Philip A. Klinkner, *a.g.m.*, p. 291.

Muhammet Fatih ÖZKAN

Bu nedenle dış politikada iki partiyi kesin çizgilerle ayırmak oldukça güçtür. Diğer taraftan başkanların icraatları çoğu zaman karşı tarafın egemen olduğu Kongre tarafından denetlenir. Ayrıca Washington’da dış politika yapım süreçlerinde birçok aktör devreye girer ve bürokratik rekabet, iktidar hırsı ve çıkar çatışmaları alınan kararlara yön verir.²¹ Son döneme gelindiğinde ise, Obama’nın Suriye krizi bağlamında ABD’nin Demokrat başkanlarının genel dış politika yaklaşımlarından belli noktalarda kopuş yaşadığı görülür. Söz konusu başkanların Ortadoğu politikalarıyla Obama’nın genel olarak Ortadoğu özel olarak Suriye’de takındığı tavır arasında ise birtakım benzerlikler bulunmaktadır. Bu sebeple II. Dünya Savaşı’ndan bugüne, başkanlık dönemi çok kısa süren John Kennedy dışındaki Demokrat Partili Amerikan başkanlarının Ortadoğu politikasına kısaca göz atmak yararlı olacaktır.

Demokrat Başkanların Ortadoğu Politikası ve Arap Baharı

ABD’nin Ortadoğu ilgisi, 1920’li yıllarda petrolün öneminin daha iyi anlaşılması ve buna paralel olarak Amerikan petrol şirketlerinin bölgedeki petrol ayrıcalıklarından pay kapma yarışına dâhil olmalarıyla beraber başlamıştır.²² Ancak, ABD’nin Ortadoğu politikası II. Dünya Savaşı sonrasında, Stalin’in birliklerini İran’dan çekme noktasında belirsiz bir yaklaşım benimsemesiyle farklı bir boyuta taşınmıştır. Bu olay ABD’yi Ortadoğu’da bir Sovyet tehdidi bulunduğu inandırmış, buna karşı bir hamle olarak da başkan Truman hem İran’la hem de Türkiye ile ilişkileri geliştirmenin yollarını aramaya başlamıştır. (Truman Doktrini de bu yönde atılmış en önemli adımdır.) Truman’ın Ortadoğu politikasındaki diğer önemli adımları da 1947’deki BM Filistin taksim planında İsrailin yanında durmak ve 14 Mayıs 1948’de kuruluş ilanından 11 dakika sonra İsrail Devleti’ni tanımak olmuştur.²³

21 Maxim Lefebvre, *a.g.e.*, s. 78.

22 Tayyar Arı, *Irak, İran, ABD ve Petrol*, (İstanbul: Alfa Yayınları 2007), s. 203.

23 Pierre Tristam, “The U.S. and the Middle East Since 1945: A Guide to Mideast Policy from Harry Truman to George W. Bush”, *About.com*, 26 December 2015, Accessed 10 July 2016, <http://middleeast.about.com/od/usmideastpolicy/a/me070909b.htm>

Demokratların Dış Politika Gelenekleri Bağlamında Obama'nın Suriye Politikası

Kennedy suikastı sonrası 1963'te ABD başkanlık koltuğuna oturan Johnson, öncelikle Vietnam meselesine eğilmiş ancak 1967'deki 6 Gün Savaşı'yla tekrar Ortadoğu'ya odaklanmak durumunda kalmıştır. Mısır, Suriye ve Ürdün'ün hamlesinden önce saldırıya geçen İsrail, Gazze Şeridi, Sina Yarımadası, Batı Şeria ve Golan tepelerini ele geçirmiştir. Söz konusu ülkelerin müttefiki konumunda olan SSCB'nin, İsrail'in daha da ileri gitme tehdidine karşılık, bu ülkeye saldırı başlatacağına dair verdiği gözdağı, ABD'yi harekete geçirmiştir. Altıncı filoyu alarm durumuna geçiren Johnson, yaptığı baskıyla İsrail'i 10 Haziran 1967'de ateşkes antlaşmasını imzalamaya ikna etmiştir.²⁴ Bir diğer Demokrat başkan olan Jimmy Carter'ın başkanlığı ise; Ortadoğu politikası açısından hem bir zafer hem de bir hüsrani aynı anda bünyesinde barındırmaktadır. 1978 Camp David Sözleşmesi sonucu 1979'da Mısır ve İsrail arasında imzalanan barış antlaşmasında Başkan Carter, arabulucu rolüne soyunmuş ve kendi açısından diplomatik bir zafer kazanmıştır. Carter'ın belki de başkanlığı kaybetmesine yol açan sorun ise 1979'daki İran İslam Devriminden sonra bu ülkeyle yaşanan rehine krizi olmuştur.²⁵

Clinton döneminde ise ABD, çifte kuşatma politikasıyla bölgedeki hedeflerini tehdit ettiğini düşündüğü İran ve Irak'ı karşısına almıştır. ABD, Irak'ı BM şemsiyesi altında bir takım yaptırımlara maruz bırakıp egemenlik haklarını zedeleyici adımlar atarken, İran'a dönük bu tür hamleleri kendi inisiyatifiyle hayata geçirmiştir. Ancak Irak'a yönelik yaptırımlar zamanla desteğini yitirirken, İran'la ilgili yaptırımlar zaten uluslararası destek görmemiştir.²⁶ Clinton, aynı zamanda kayda değer bir netice alınamayan Ortadoğu barış sürecine de yoğun emek harcamıştır.

Barack Obama, Clinton sonrası seçilen ve Cumhuriyetçi bir başkan olan Bush'un ardından 2009 yılında hem iç hem dış politikada “değişim” vaadiyle iktidara gelmiştir. Tüm dünyada özellikle İslam dünyasında oluşan negatif Amerikan algısını değiştirmeyi istemiş, konuşmalarında “yeni bir

24 A.g.y.

25 A.g.y.

26 Meliha Benli Altunışık, “Ortadoğu ve ABD: Yeni Bir Döneme Girilirken”, *Ortadoğu Etütleri*, 2009, C:1, S:1, 69-81, ss. 72-74.

Muhammet Fatih ÖZKAN

başlangıç” çağrısı yapmıştır. Obama Irak’ta Amerikan askeri varlığını asgari seviyeye indirirken, önceki dönemin samimiyeti sorgulanmaya açık demokrasi söylemini bir kenara bırakmıştır. İran ve Suriye’ye de diyalog kanallarının açılabilceği mesajını veren Obama, İran’ın nükleer faaliyetlerinden Suriye’nin de Hizbullah ve HAMAS’la olan ilişkilerinden dolayı ilk döneminde bu konularda fazla ilerleme kaydedememiştir. Obama başkanlığı boyunca İsrail’in yeni yerleşim kurma politikasına engel olamayınca, yeniden canlanmasına çok önem verdiği Ortadoğu barış sürecinin tıkanmasının da önüne geçememiştir. Türkiye ile Bush döneminde pek de sağlıklı gelişmeyen ilişkiler, Obama döneminde gelişme gösterdiyse de Türkiye ve İsrail gibi iki müttefikin ilişkilerinin bozulması, ABD için rahatsız edici bir durum ortaya çıkarmıştır.²⁷

Arap Baharı sürecine gelindiğinde ABD, genel olarak halk hareketlerini desteklemiş fakat Bahreyn konusunda olduğu gibi Suudi Arabistan’la ilişkilerini bozmamak adına farklı bir yaklaşım benimsemekten de kaçınmamıştır. Libya’da ortaya çıkan askeri müdahale ihtimalinde ise Obama, eski dönemle arasındaki farkı göstermek ve ülkenin çıkarları için zor kullandığı bir görüntü vermeme amacıyla operasyonu arkadan destekleme yoluna gitmiştir (geriden liderlik). Obama yönetimi, bu süreçte uluslararası koalisyonlarla birlikte çalışarak alınan müdahale kararının siyasi ve ekonomik maliyetin bölge ülkeleri ve ABD müttefikleri tarafından paylaşıldığı bir tablo oluşturmuştur. Pasif kalma suçlaması Obama ve ekibine yönelik en önemli eleştirilerin başında gelirken, bu dönemde Obama Ortadoğu’da yeni bir işgal algısı oluşturmaktan kaçınmıştır. Özellikle ABD’deki Neo-Con dış politika uzmanları “geriden liderlik” kavramından rahatsızlıklarını dile getirmiş ve ABD’nin lider olmama gibi bir lüksü olmadığını vurgulamışlardır. Cumhuriyetçi çevrelerden özellikle dönemin başkan adayı Mitt Romney’den Libya bağlantılı gelen eleştirilerden biri de 2012’nin sonlarına doğru Libya’da ABD büyükelçisinin öldürülmesi esnasında Obama’nın süreci iyi yönetemediği şeklinde olmuştur.²⁸

27 Ömer Taşpınar, “Obama, Yeni Ortadoğu ve Türkiye”, *Görüş Dergisi*, 2011, S: 69, 10-15, ss. 10-11
28 Erol A. Cebeci vd. , “Başkanlık Seçimleri Sonrasında ABD’nin Ortadoğu Politikası”, *SETA Analiz*, 2012, S: 54, ss. 5-7.

Diğer yandan Obama yönetimi, genel olarak Arap Baharı, özelde Mısır'daki gelişmelerle ilgili benimsediği tutum nedeniyle bu süreçte çift yönlü bir eleştiriye maruz kalmıştır. İlk olarak, Kahire'de ayaklanan protestocuları desteklemekte gösterdiği kararsızlık eleştiri konusu olmuştur. Daha sonra yönetim, mesajlarını sertleştirip, değerli bir müttefikini kaybetme pahasına kendisini “tarihin doğru tarafına” yerleştirince özellikle Cumhuriyetçi çevrelerden tepki görmüştür. Aralarında Cumhuriyetçi Parti'nin o dönemdeki başkan aday adaylarının da olduğu bu kesimler, Obama yönetimini, seküler hükümetler yerine İslamcılar iktidara taşıyacak Arap Baharına destek vermekle itham ederek ağır bir dille eleştirmişlerdir.²⁹ Bu süreçte, Washington'u asıl zorlayan unsur ise Arap Baharı rüzgârının estiği ülkelerde sivil hareketlere şiddet kullanma şeklinde yapılan müdahalelerin, Amerikalı politikacılar üzerinde “bir şey yapmaları” konusunda oluşturduğu baskıdır.³⁰ Bunların başında da Suriye'de yaşanan kriz gelmektedir.

Suriye Krizinde Amerikan Dış Politikası

Suriye'de beşinci yılını geride bırakan kriz karşısında bugün ABD'de “en az müdahalenin en iyi çözüm olduğuna inanmış” ve bunu “eski hatalardan alınan bir ders” olarak gören bir yönetimin varlığı söz konusudur. Obama ve ekibi bu tutumu, bazen riskli bir adım olduğunu ifade ederek, bazen de olası bir müdahalenin kamuoyundaki düşük desteğine ve muhtemel yüksek ekonomik maliyetine atıfta bulunarak haklı göstermeye çalışmaktadır. Başkanlık seçimlerini ikinci defa kazanarak iç politik hesapları kısmen aşmış olduğu düşünülen Obama'nın uzun bir süre bu tür sorunlara işaret etmesi ABD'den ciddi bir adım atmasını bekleyen uluslararası kamuoyunu pek tatmin etmemiştir. Bu süreçte ABD'nin dünya kamuoyuna kendi

29 Maria Do C. De P. F. Pinto, “Mapping the Obama administration's response to the Arab Spring”, *Revista Brasileira de Política Internacional* 55, 2012, p. 110, Accessed 13 July 2016, doi: <http://dx.doi.org/10.1590/S0034-73292012000200007>.

30 Pierre M. Atlas, “U.S. Foreign Policy and the Arab Spring: Balancing Values and Interests”, *Digest of Middle East Studies* 21, 2012, p. 354, Accessed 11 July 2016, doi: [10.1111/j.1949-3606.2012.00158.x](https://doi.org/10.1111/j.1949-3606.2012.00158.x).

Muhammet Fatih ÖZKAN

yokluğunu hissettirmek ve krizin daha da derinleşmesini bekleyerek rejime destek veren güçlerin meşruiyetinin sorgulanmasına yol açmak gibi hedefleri olduğu dahi iddia edilebilmektedir.³¹

Suriye krizinin ilk günlerinde muhaliflerin yardım taleplerinde kayda değer farklılıklar vardır. Bazıları silah desteği, bazıları uluslararası destek, bazıları da dış askeri müdahale talep etmişlerdir. ABD ise ilk ikisinden ziyade üçüncü talebe yoğunlaşmış “askeri müdahale masada değil” şeklinde bir yaklaşım geliştirmiştir.³² Diğer yandan, ABD’nin Suriyeli muhaliflerin bir kısmına istihbarat paylaşımı, siyasi koordinasyon ve hafif silah desteği verdiği bilinmektedir.³³ Ancak bu çabaların rejimin devrilmesi için yeterli olmadığını bilen Obama yönetimine yakın analistler, Suriye’de korunması gereken “hayati” Amerikan çıkarı olmadığını savunmakta ve el-Kaide’nin yükselişi, kimyasal silahların kullanılması ve yayılması, Ürdün, Lübnan ve İsrail’in sınır güvenliği gibi konulara ağırlık vermiştir. Ortadoğu barışı ve Suriye meselesinde daha etkin bir rol üstlenmek isteyen John Kerry’nin Obama’nın ikinci döneminde dışişleri bakanı olması da köklü bir değişikliğe yol açmamıştır. Obama yönetimi için Suriye’de rejimin devrilerek yeni bir düzen kurulmasından ziyade krizin yönetilmesi ve bölgesel etkilerinin sınırlandırılması öncelik arz etmiştir.³⁴ Yine de Obama, Esad’ın görevini bırakması için çağrıda bulunmuş ve Suriye’de kimyasal silahlara başvurulması durumunda ABD’nin güç kullanmaktan çekinmeyeceğini belirtmiştir.³⁵ Bunun yanı sıra rejim karşıtı muhalif yapılanmalarla dirsek temasını sürdürmeye devam etmiştir.

Suriye’de Esad rejimine muhalif ilk siyasi oluşum, İstanbul’da kurulan Suriye Ulusal Konseyi (SUK) isimli çatı örgüttür. SUK, uzun

31 Kılıç Buğra Kanat, “Bir Süper Gücün Suriye ile İmtihani”, *Sabah*, 11 Mayıs 2013.

32 Ufuk Ulutaş, “ABD’nin Suriye Karnesi” *Sabah*, 16 Şubat 2013.

33 Steve Clemons, “The Middle East and North Africa”, in *The Next Chapter: President Obama’s Second-Term Foreign Policy*, ed. Xenia Dormandy, (London: Chatham House 2013), p. 44.

34 Kadir Üstün, “İsrail’in Özrü ve Amerika’nın Suriye Politikası”, *Star*, 13 Nisan 2013.

35 Paul Williams, “President Obama’s Approach to the Middle East and North Africa: Strategic Absence”, *Case Western International Journal of Law*, Vol. 3, No. 1, 82-101, p. 92-93

Demokratların Dış Politika Gelenekleri Bağlamında Obama'nın Suriye Politikası

süre ülkedeki muhalifleri temsil etme, onlar üzerinde etkin olma ve kendi içinde rekabeti aşma gibi sorunlarla karşılaşmıştır. Bunun üzerine, ABD'nin desteğiyle Katar'da Suriye Ulusal Koalisyonu adlı yeni bir siyasi muhalif yapı ortaya çıkmıştır. Fakat bu oluşum da SUK'un yaşadığı benzer problemlerle karşılaşmıştır. Nitekim Koalisyon, Suriye halkına liderlik edebilecek kapasiteye ulaşamamış ve sahada mücadele veren silahlı gruplara söz geçirmekte zorlanmıştır. Antalya'da kurulan ve askeri muhalefeti aynı çatı altında buluşturmaya isteyen Yüksek Askeri Konsey de, bu hedefine ulaşamamıştır. Bu sebeple muhalifler, Esad rejimine alternatif oluşturabilecek düzenli bir siyasi ve askeri örgütlenmeyi hayata geçirememiş, ABD de etkili bir yardım konusunda bu dağınıklığı bahane ederek ayak direktmeye devam etmiştir.³⁶

Muhaliflerin taleplerini karşılıksız bırakması, ABD'nin biri stratejik önceliklerine diğeri de Suriye devriminin tabiatına yönelik olmak üzere, iki ana sebebe dayanmıştır. İkincisiyle başlanılacak olursa, Suriye devriminin birkaç yıl içinde geldiği noktada ABD'nin Suriye'deki insani dramdan çok (daha IŞİD de dikkatleri üzerine çekmemişken) Nusra Cephesi'ne ve diğer İslami örgütlere odaklandığı görülmüştür. ABD, uluslararası toplumun Özgür Suriye Ordusu'na destek vermediği için diğer alternatif oluşumların bu denli güçlendiğini görmezden gelerek, yapılan sınırlı yardımları, bu aşırı grupların eline geçme endişesiyle arttırmaktan çekinmiştir. Diğer yandan Esad rejimi sonrası oluşacak Suriye yönetiminin yapısı ve niteliği, ABD için önemini korumuş ve Washington yönetimi atacağı adımın ne gibi bir sonuç doğuracağını görmek istemiştir. Dolayısıyla, o süreçte muhaliflerin ABD'ye duyduğu ihtiyacı derinleştirerek, muhalifleri ABD'nin önceliklerine paralel bir çizgiye çekmek istemiş olabileceği de söylenebilir.³⁷

Meselenin stratejik yönüne bakıldığında Obama yönetiminin, hegemonik arzular taşıdığını düşündüğü Çin'in etkisini sınırlandırmak için

36 Oytun Orhan, "ABD Suriye Konusunda Neyi Bekliyor", *Ortaoğu Analiz*, 2013, C:5, S: 53, 87-93, s. 91.

37 Ufuk Ulutaş, *a.g.y.*

Muhammet Fatih ÖZKAN

Kasım 2011’de “Asya Pivot” stratejisini duyurduğu görülür. Bu yaklaşım, ABD’nin dış politikada dikkatini ve kaynaklarını daha ziyade Asya-Pasifik bölgesine kaydıracağı anlamını taşımaktadır.³⁸ Ortadoğu boyutunda İran’la yürütülen nükleer müzakereler, Avrupa boyutunda ise serbest ticaret ve yatırım anlaşması Obama’nın öncelikleri arasında yer almıştır. Bunlara ek olarak, başkanlığının ilk döneminden itibaren ekonomik kaynaklarını ve siyasi sermayesini iç sorunlar için kullanmak isteyen Obama, yapılan araştırmaları da dikkate alarak ülke kamuoyunun Suriye’deki çatışmalardan uzak kalınmasına yönelik yaklaşımını da hesaba katmıştır.³⁹

Obama başkanlığındaki ABD, daha önce de vurgulandığı gibi dış politikada zor kullanmayı gerektirecek seçeneklerden kaçınmaya çalışmaktadır. Bu yaklaşım, en çok Arap Baharında hissedilmiş ve Obama, özellikle Libya müdahalesi sırasında, BM Güvenlik Konseyi’nin konuyla ilgili kararı çıktıktan sonra Amerikan askerlerinin silah kullanmasına izin vermiştir. Demokrat bir başkan olan Obama için insan haklarının korunması önemli bir unsur olmasına karşın, dış politikada yeni felaketlerle karşılaşmamak için ABD’nin yalnızca kendi çıkarları doğrultusunda değil, diğer ülkelerle birlikte hareket ederek sonuç alabileceğini düşünmektedir. Bu bağlamda da BM onayı olmadan askeri güç kullanma konusunda isteksiz durmakta ve çok taraflı dış politika çizgisini benimseyen pragmatist bir lider profili çizmektedir. Nitekim Suriye’de olayların patlak verdiği 2011 Mart ayından itibaren ABD konuyu hem BM gündemine taşımış hem de Türkiye ve Arap Birliği ile temasa geçerek bu konuda bölgesel anlamda adımlar atılması ve diplomatik çabalara öncelik verilmesi üzerinde durmuştur. Fakat Obama yönetimi, BM Güvenlik Konseyi’nde Rusya ve Çin’in vetosuyla karşılaşmıştır. Suriye’ye yönelik silah ambargosunu da içeren ve ABD, AB

38 Christian Nünlist, “The Legacy of Obama’s Foreign Policy Strategy”, *CSS Analyses in Security Policy*, 2016, No. 188, p. 2.

39 Özgür Ünlühisarcıklı, “ABD ve Türkiye’nin Suriye politikaları”, *Al Jazeera Turk*, 27 Ocak 2014, Erişim 13 Temmuz 2016, <http://www.aljazeera.com.tr/gorus/abd-ve-turkiyenin-suriye-politikalari>

ve Arap Birliği tarafından hazırlanan karar tasarıları iki sefer veto edilince, alternatif platformlar ön plana çıkarılmıştır.⁴⁰

Bu platformlardan biri, Suriye'deki gelişmeler konusunda ortak kaygı duyan ülkelerin "Suriye'nin Dostları Grubu" adıyla Tunus'ta yaptıkları bir toplantıyla ortaya çıkmıştır. İkinci toplantısını İstanbul'da yapan bu grubun amacı, muhaliflere dışarıdan destek sağlamak ve Esad rejimi üzerinde baskı oluşturmaktır. Böylece Suriye halkının meşru temsilcisi olarak kabul edilen SUK'un da kuruluşunun ilan edilmesiyle rejime karşı bir alternatif yapı oluşturulmaya çalışılmıştır. Üzerinde durulması gereken ve "Suriye'nin Dostları Grubu"nun Fransa'da yapılan üçüncü toplantısına da damgasını vuran gelişme, 27 Aralık 2011'de ilan edilen ve 1 Nisan'da yürürlüğe giren Kofi Annan'ın hazırladığı barış planıdır. BM Güvenlik Konseyi'nde onaylanan bu plana göre, eski BM genel sekreteri Annan BM ve Arap Birliği'nin Suriye temsilcisi olarak atanmış ve çatışmaların durması için bir takım önlemler alınması öngörülmüştür.⁴¹ Annan'ın bu çabalarından beklenen sonuç alınmaması da Annan, bugün Suriye meselesiyle ilgili en önemli platform haline gelen Cenevre görüşmelerinin mimarlarından biri olmuştur.

30 Haziran 2012'de düzenlenen Cenevre toplantısına, Suriye'nin dostları toplantısına katılım göstermeyen Çin ve Rusya'nın katılması, toplantının meşruiyetini arttırmıştır. Birinci Cenevre süreci olarak adlandırılan bu görüşmelerin en önemli sonucu, BM Güvenlik Konseyi daimi üyelerinin de aralarında bulunduğu katılımcı ülkelerin üzerinde uzlaşma sağladığı nihai bir bildirin ortaya çıkmasıdır. Ortaya çıkan bildiri, farklı okumalara yol açmış, özellikle de Esad'ın durumunun belirsizliği muhaliflerin alınan karara şüpheyle yaklaşmasına neden olmuştur. Bu konferansın ardından Mayıs 2013'ten beri, ikinci toplantının yapılması girişimleri başlatılmış,

40 Birol Akgün, "ABD'nin Suriye Politikası", *Suriye Krizi'nde Bölgesel ve Küresel Aktörler: Perspektifler, Sorunlar ve Çözüm Önerileri* içinde, (Ankara: Stratejik Düşünce Enstitüsü, 2012), 10-15, ss. 11-14.

41 A.g.m., ss. 14-15.

Muhammet Fatih ÖZKAN

üst üste alınan erteleme kararları sonrasında 22 Ocak 2014 tarihi üzerinde karar kılınmıştır. Ancak bu süreçte Esad yönetiminin hem şiddetin dozunu arttırması hem de kimyasal silah kullanmasının ardından başta ABD olmak üzere uluslararası toplumun yalnızca bu silahların imhasına odaklanması ve (Esad'ın uluslararası toplum tarafından tekrar muhatap alınması) muhalifler tarafından Esad'a zaman kazandıran adımlar olarak görülmüştür. Muhalif oluşumlar, Cenevre-2 konferansının da Esad'a zaman kazandırmaktan başka bir işe yaramayacağını ve bugüne kadar kendilerine verilen sözlerin tutulmadığını düşünmektedir. Yine de muhaliflerin önemli bir kısmı, Türkiye'nin de ikna çabalarıyla, tüm çekincelerine rağmen Cenevre-2 toplantısına katılma kararı almıştır.⁴²

Üzerinde karar kılınan tarihte ve iki tur halinde yapılan görüşmelerde, taraflar konuşulacak konuları dahi belirlemede zorlanmıştır. Şam rejiminin, yalnızca terör başlığına odaklanmak istemesi ve Esad'ın başkanlığının tartışmaya dahi açılmayacağını belirtmesi toplantıdan herhangi bir sonuç alınamamasına neden olmuştur. Bu tablo karşısında Annan'dan sonra BM Suriye özel temsilciliğine atanan Lahtar Brahimi Suriye halkından özür dileyerek görevinden ayrılmıştır. Suriye İç Savaşında ölenlerin sayısı 250.000'e, sığınmacıların sayısı da 6 milyona ulaştığı günlerde Cenevre'de ilk turu 29 Ocak 2016'da başlayan üçüncü bir toplantı daha yapılmıştır. Görüşmeler, BM Suriye Özel Temsilcisi Steffan de Mistura'nın aracılığında gerçekleştirilmiş ve farklı tarafların dolaylı da olsa karşılıklı olarak düşüncelerini paylaşmaları sağlanmıştır. Bu görüşmelerin diğerlerinden farkı, birinci turdan sonra Nusra ve IŞİD'i dışarıda bırakacak şekilde muhalifler ve rejim arasında geçici bir ateşkesin sağlanması olmuştur.⁴³ Rus mevkidaşı ile birlikte Şubat ayı sonunda bu ateşkes sürecinin ortaya çıkmasında etkin rol oynayan ABD Dışişleri Bakanı John Kerry, Nisan ayının ortalarından itibaren bozulmaya başlayan ateşkesin başta Halep

42 Nebi Miş, "Cenevre-2 Suriye için umut mu?", *Star*, 11 Ocak 2014.

43 "Dünden Bugüne Cenevre Görüşmeleri", *Al Jazeera Turk*, 14 Mart 2016, Erişim 11 Temmuz 2016, <http://www.aljazeera.com.tr/interaktif/dunden-bugune-cenevre-gorusmeleri>

olmak üzere tüm Suriye'de yeniden sağlanması çağrısı yapmak durumunda kalmıştır.⁴⁴ Bu arada Cenevre-3'ün ikinci tur görüşmelerinden siyasi çözüm anlamında olumlu bir sonuç çıkmamıştır. Rejimin, genel olarak sorunlu alanlar olarak öne çıkan kapsamlı bir anayasa değişikliği ve siyasi geçiş konusunu müzakere etmedeki isteksizliği, Esad'ın ülkenin başında kalma ısrarı ve tüm Suriye üzerinde yeniden egemen olma arzusu çözüme uzak sorunlar olarak durmaktadır.⁴⁵

Cenevre görüşmelerinden bağımsız olarak, Obama'nın Suriye politikasına dönüldüğünde Ocak 2014 itibarıyla, Suriye Yüksek Askeri Konseyi çatısı altındaki ılımlı muhaliflere, yiyecek, tıbbi malzeme ve araç, uydu ulaşım ekipmanı, laptoplar ve radyo iletişim ekipmanı gibi öldürücü olmayan bir takım malzemelerin ulaştırıldığı görülür. Amerikan Kongresi'nin Suriye Yüksek Askeri Konseyi'ne "öldürücü nitelikte olmayan mal ve hizmetlerin" sağlanması konusundaki kararının, 2013 Eylül ayında Obama yönetimi tarafından onaylanmasıyla yapılan bu yardımlar, kısa sürede kesintiye uğramıştır. Amerikalı yetkililer, sınırların kapalı olması, devam eden çatışmalar ve radikal grupların varlığının oluşturduğu riskler dolayısıyla söz konusu yardımların Suriye'nin içlerine ulaştırmakta yaşanan sıkıntılara ve bu yardımların zaman zaman istenmeyen örgütlerin eline geçtiği durumlara dikkat çekmiştir. Ayrıca muhalif grupların kendi arasında çatışma yaşaması ve IŞİD'in her geçen gün güçlenmesi meseleyi daha da karmaşık hale getirmiştir.⁴⁶

IŞİD'in yalnızca Suriye'de değil Irak'ta da güçlenerek Haziran 2014'te Musul'u alması, ABD'yi birtakım askeri önlemler almak durumunda

44 "Syria ceasefire: US Secretary of State John Kerry battles to save truce", *ABC-Australian Broadcasting Corporation*, 1 May 2016, Accessed 10 July 2016, <http://www.abc.net.au/news/2016-05-01/syria-ceasefire-john-kerry-head-to-geneva-to-support-truce/7373662>

45 James Dobbins et al., "A Peace Plan for Syria II", *Rand Corporation Perspective Series Report*, 2016, Accessed 6 October 2016, p.3, doi: 10.7249/PE182

46 Christopher M. Blanchard et al., "Armed Conflict in Syria: Overview and U.S. Response", *Congressional Research Service Report*, 2015, s. 22.

Muhammet Fatih ÖZKAN

bırakmıştır. Obama IŞİD’i tümenden zayıflatmak için Eylül ayının başında Galler’de düzenlenen NATO zirvesinde içinde Türkiye, İngiltere, Fransa, İtalya, Danimarka, Polonya, Kanada, Avustralya ve ABD gibi NATO ülkelerinin olduğu bir koalisyon oluşturma çağrısı yapmıştır. Sünni çoğunluğa sahip ülkelerin ve Arap ülkelerinin de yer alması istenen bu koalisyonun karadan bir müdahale gerçekleştirmeyeceği de özellikle vurgulanmıştır. Böyle bir yapılanmanın oluşumu, Obama’nın sorumluluğu diğer ülkelerle paylaşma stratejisiyle oldukça uyumlu görünmektedir. Bu arada söz konusu koalisyona katılmayı kabul eden ülkeler de ABD liderliğinde, 23 Eylül 2014 tarihinden itibaren IŞİD hedeflerini vurmaya başlamıştır. Obama bu tarihten sonra Suriye krizinde daha çok IŞİD sorununa odaklanmış ve Suriyeli muhaliflere de bu örgütle mücadele için eğit-donat kapsamında birtakım askeri mühimmat ve eğitim verilmesi yönünde bir adım atmıştır.⁴⁷

Eğit-donat programıyla ilgili takvim, 26 Haziran 2014’te işlemeye başlamış ve Obama Kongre’den IŞİD’le savaşacak ılımlı muhalifler için 500 milyon dolarlık bir bütçe talep etmiştir. 16 Ocak 2015’te ABD Savunma Bakanlığı tarafından yapılan açıklamada 400 eğitmenin Türkiye, Katar ve Suudi Arabistan’a yerleştirilerek 6-8 hafta sürecek bir eğitim programı uygulayacakları duyurulmuştur. Eğit-donat kapsamında üç yılda 15 bin kişilik ılımlı militanlardan oluşacak bir ordu kurulması hedeflenmiştir. 7 Mayıs 2015’te başlayan programa ilk etapta başvuru yapan 6000 kişi arasından ılımlı olarak görülen 1500’ü kabul edilmiştir. Bu katılımcılardan Esad ve müttefikleriyle savaşmayacaklarına dair bir garanti istenince büyük çoğunluğu eğitimden ayrılmıştır. Program kapsamında kalan militan sayısı hakkındaki spekülasyonlara ABD Savunma Bakanı Ashton, 3 Temmuz 2015 itibarıyla yalnızca 60 kişinin eğitim aldığını bunun sebebinin de ABD’nin seçilecek kişileri titizlikle incelemesi olduğunu ifade etmiştir. Eğit-donat programında yaşanan en önemli sorun ise, zaten az sayıda olan

47 Gülsüm Boz, “Obama’nın Ortadoğu Politikası ile Şekillenen “ABD’nin Suriye Politikası”, *Suriye’de Dış Aktörlerin Denge Arayışı* içinde, (Ankara: Ankara Strateji Enstitüsü 2016), 7-12, ss. 9-10.

Demokratların Dış Politika Gelenekleri Bağlamında Obama'nın Suriye Politikası

militanın Suriye'ye geçtikten sonra Nusra Cephesi'nin saldırısına uğrayarak etkisiz hale gelmesi olmuştur. Geriye kalan ikinci bir grubun da Suriye'ye girdikten sonra ellerinde kalan silahların %25'inin Nusra Cephesi'ne teslim ettiğinin anlaşılmasıyla, ABD Savunma Bakanlığı programa ara verildiğini duyurmuştur.⁴⁸

Her ne kadar eğitim donat programına Mart 2016'nın sonunda yeniden başlanmaya karar verilmiş ve bu defa programdan verim alındığına dair açıklamalar yapılmışsa da⁴⁹ bir Kürt partisi görünümünde faaliyet gösteren Demokratik Birlik Partisi (PYD)-Halk Koruma Birlikleri (YPG), ABD'nin IŞİD'le mücadelede neredeyse en önemli müttefiki haline gelmiştir. Obama yönetiminin PYD-YPG'ye fiili desteği, 2014'ün Eylül ayında Türkiye sınırında yer alan Ayn-el Arap (Kobani)'ın IŞİD tarafından kuşatılmasıyla birlikte başlamıştır.⁵⁰ Türkiye'nin 30 yıldan fazla bir süredir mücadele halinde olduğu PKK'nın Suriye uzantısı olduğunu kabul ettiği bir örgüte, ABD tarafından verilen destek, Türkiye'nin tepkisini çekmiştir. Başkan Obama, Cumhurbaşkanı Erdoğan'a yaptığı açıklamada, PYD'ye yapılan hava yardımlarındaki en önemli hedefin Kobani'nin düşmesini engellemek ve IŞİD'in yenilmezlik yönünde yaptığı propaganda faaliyetlerinin önüne geçmek olduğunu belirterek, Ankara'nın itirazlarına rağmen bu örgüte olan desteğini her geçen gün arttırmıştır.⁵¹ 12 Ağustos 2016 tarihinde Suriye Devrimci Güçleri (SDG) çatısı altında Menbiç'i ele geçiren PYD'ye bağlı YPG'nin -Washington'un operasyon öncesi sözüne rağmen- Fırat'ın doğusuna çekilmemesi üzerine Türkiye ile ABD arasında dikkat çeken bir polemik yaşanmıştır. Son olarak, ABD'nin tavsiyeleri, 24 Ağustos'ta

Üsküdar
Üniversitesi
Sosyal Bilimler
Dergisi
Yıl:2
Sayı:3

48 Neşe İdil, "Bir çöküş öyküsü: Eğitim-donat", *Radikal*, 5 Ekim 2015, Erişim 17 Temmuz 2016, <http://www.radikal.com.tr/dunya/bir-cokus-oykusu-egit-donat-1445264/>

49 "Amerika Yeni Eğitim Donat Programı'ndan Memnun", *Amerika'nın Sesi*, 1 Temmuz 2016, Erişim 18 Temmuz 2016, <http://www.amerikaninsesi.com/a/amerika-yeni-egit-donat-programindan-memnun/3400524.html>

50 Can Acun, Bünyamin Keskin, *PKK'nın Kuzey Suriye Örgütlenmesi: PYD-YPG*, (İstanbul: SETA Yayınları 61 2016), s. 26.

51 Kadir Üstün, "ABD-PYD ittifakı Türkiye ile ilişkileri bozuyor", *Al Jazeera Türk*, 14 Haziran 2016, Erişim 18 Temmuz 2016, <http://www.aljazeera.com.tr/gorus/abd-pyd-ittifaki-turkiye-ile-iliskileri-bozuyor>

Muhammet Fatih ÖZKAN

Türkiye'nin IŞİD'i Cerablus'tan temizlemek için başlattığı operasyon sonrasında PYD ile karşı karşıya gelmesine engel olmamıştır.

Türkiye'nin Suriye'de güvenli bir bölge oluşturulması konusunda ikna etmeye çalıştığı Obama, 24 Nisan 2016'da Merkel'le yaptığı görüşme sonrasında bu konudaki yaklaşımına açıklık getirmiştir. Buna göre, Suriye'de güvenli bir bölge oluşturmak hem çok zor hem de kullanışsızdır. Zira askeri müdahaleyle ülkenin bir kısmını kontrol almadan bunu uygulamak pek mümkün görünmemektedir. Eğer ateşkes ve siyasi geçişle ilgili çözüm sağlanabilirse ve bu süreçte masada olan ılımlı muhalefet tarafından kontrol edilen bir bölge diğerlerinden ayırt edilebilecek bir duruma gelirse, o zaman burası güvenli bölge olarak ilan edilebilir. IŞİD ya da Nusra tarafından kontrol edilen bölgeler, tamamen bu konsept dışında kalmaktadır.⁵² Obama, güvenli bölge konusunda dahi bu kadar çekimser bir yaklaşım benimserken ABD Dışişleri Bakanlığı'nda görevli 51 diplomat, Obama'nın Suriye stratejisini kamuoyuna açık bir şekilde eleştirerek, Suriye rejimine ait askeri hedeflerin bombalanmasını istemiştir.⁵³ Hem diplomatlardan gelen bu çağrının, hem de Cumhuriyetçi başkan adaylarından gelen eleştirilerin, görev süresinin sonuna yaklaşan Obama'nın Suriye politikasında köklü bir değişime yol açması beklenmemektedir. Nitekim Obama yönetimi, Rusya'nın her geçen gün Suriye'deki ağırlığını arttırması karşısında dahi net bir tutum benimsemekte zorlanmıştır.⁵⁴

52 "Merkel'le görüşen Obama'dan 'Suriye'de güvenli bölge' açıklaması", *Sputnik Türkiye*, 24 Nisan 2016, Erişim 18 Temmuz 2016, <http://tr.sputniknews.com/abd/20160424/1022342913/obama-guvenli-bolge-merkel-almanya-suriye-siginmaci.html>

53 Anthony H. Cordesman, "Obama and U.S. Strategy in the Middle East", *Center for Strategic and International Relations*, 23 June 2016, Accessed 5 October 2016, <https://www.csis.org/analysis/obama-and-us-strategy-middle-east>

54 Paul Williams, *a.g.m.*, p. 94.

Sonuç

Çalışmanın bu bölümüne kadar olan kısmında Demokrat Parti'nin ilke ve uygulamaları bağlamında dış politika geleneklerine ve ABD'nin hem genel olarak Ortadoğu politikalarına ve Arap Baharındaki tutumuna hem de Suriye krizi karşısında verdiği tepkilere odaklanılmıştır. Burada Obama'nın Suriye politikasının Demokratların dış politika gelenekleriyle ne ölçüde süreklilik veya kopuş yaşadığı tartışılarak çalışma tamamlanacaktır. Meseleye en temel konudan yani Suriye'ye yapılacak askeri müdahaleden başlanılabilir. Genel ilkeler açısından bakıldığında Demokratların dış politika hedeflerini daha çok insani, ahlaki ve ekonomik unsurlarla tanımladığı görülür.⁵⁵ Bu hedeflere ulaşmak için de silahlı bir müdahaleden çok diplomasiyi ön plana çıkarma eğilimindedirler. Fakat askeri gücün de belli amaçlar için kullanılabileceği seçeneği tümüyle masadan kaldırılmamış ilk bölümde de belirtildiği gibi bu ikisi arasında bir dengenin sağlanması gerektiği savunulmuştur.⁵⁶

Bu bağlamda I. Dünya Savaşı'na Demokrat bir başkan olan Wilson önderliğinde etkin bir güç olma ve bu sıfatla hukuk ve adaletin hâkim olduğu yeni düzenin mimarlarından olma adına girilmiştir.⁵⁷ Yine Demokrat Parti'den başkan seçilen F. Roosevelt liderliğinde II. Dünya Savaşı'na özgürlüğü koruma ve barbarlığa karşı mücadele etmek için girilmiştir. Örnekleri çoğaltmak mümkündür. Soğuk Savaş döneminin ilk Amerikan başkanı olan Truman yönetiminde “özgür dünyayı koruma” adına başta Kore olmak üzere çeşitli noktalarda silahlı çatışmalar yapılmıştır. Başkanlık süresi oldukça kısa olan Kennedy komünizmle mücadele etmek için 1960'lı yılların başında ülkesinin Vietnam'daki askeri varlığını arttırmış,⁵⁸ kendisinden sonra gelen Johnson ise, aynı amaçla Amerikan askerlerini Vietnam'da aktif çatışmaya sokmuştur. Clinton, Demokratların en temel

55 Norman H. Davis, *a.g.m.*, p. 22.

56 Philip A. Klinkner, *a.g.m.*, p. 292

57 Norman H. Davis, *a.g.m.*, p. 31.

58 Maxim Lefebvre, *a.g.e.*, s. 74.

Muhammet Fatih ÖZKAN

ilkelerinden olan evrensel insani yükümlülük adına Somali, Bosna ve Kosova’da yaşanan krizlerin askeri yöntemlerle çözülmesi sürecinde öncü bir rol oynamıştır. Bunlardan en önemlisi Kosova’da yaşanan olaylar karşısında BM Güvenlik Konseyi’nin veto engeli yüzünden işleyememesi üzerine, ABD’nin NATO’yu “insani müdahale” adına harekete geçirecek Sırp silahlı kuvvetlerini vurması olmuştur. Burada Clinton, ülkesinin uluslararası bir kriz karşısında gerekirse tek taraflı güç kullanabileceği mesajını vermiştir.⁵⁹

Görüldüğü üzere, ABD’nin Demokrat başkanları önlerine koydukları ilkeler adına I. Dünya Savaşı’ndan 1990’lı yıllara kadar çeşitli silahlı çatışmalarda veya askeri müdahalelerde bulunmuşlardır. Özellikle Kosova meselesinde BM Güvenlik Konseyi’nde müdahale yönünde bir karar alınmadan, gerekli olduğu düşünülen askeri müdahale seçeneği uygulamaya konmuştur. Truman’ın başkanlığı döneminde de Kore meselesiyle ilgili olarak BM Güvenlik Konseyi kararı alınmamış, bunun üzerine ABD, BM Genel Kurulu’nda “Barış için Birlik” kararı çıkartmış ve askeri müdahalenin önünü açmıştır. Bugünkü duruma yani Suriye meselesine gelindiğinde, yaşanan insan hakları ihlallerine ve her geçen gün artan ölüm oranlarına bakıldığında BM Güvenlik Konseyi’nin sorunu çözme adına sonuç üreten kararlar alması gerekirdi. Fakat bu gerçekleşmeyince uluslararası toplum ABD üzerinde bir adım atması noktasında baskı oluşturmaya başlamıştır. ABD ise insan haklarını önemseyemediğini fakat bu konuda diğer ülkelerle birlikte hareket etmek istediğini dolayısıyla çok taraflı bir dış politikayı tercih ettiğini belirtmektedir. Bu söylenenler Demokratların dış politika ilkeleriyle bir sürekliliği temsil eder ancak uygulama açısından bakıldığında parti gelenekleriyle birebir uyumlu değildir. Zira yukarıda da bahsedildiği üzere, Demokrat başkanlar belli ilkeler adına tek taraflı –askeri seçenekler de dâhil- dış politika hamleleri yapmıştır. Burada uygulama açısından devamlılık gösteren en önemli unsur, Demokrat Partili başkanların Ortadoğu politikalarıdır.

59 Hasan Köni, *a.g.e.*, ss. 93-95.

Demokratların Dış Politika Gelenekleri Bağlamında Obama'nın Suriye Politikası

Yukarıda ayrıntılarına değinilen bu politikalara kısaca göz atıldığında, Demokrat başkanların Ortadoğu'da askeri müdahale seçeneğini her zaman arka planda tuttukları görülmektedir. Örneğin Truman Sovyet genişlemesine karşı bu bölgede kendi adıyla ilan ettiği Doktrin çerçevesinde ekonomik ve askeri teçhizat yardımıyla bulunmuş, diğer bölgelerin aksine ülkesini herhangi bir askeri çatışmaya sokmamıştır. Diğer Demokrat başkan Johnson da, bölgede yaşanan sorunlarla ilgili daha çok diplomatik çözümler geliştirmeye çalışmış ve 1967'deki Altı Gün Savaşı'nda İsrail'e saldırı tehdidinde bulunan Sovyetler Birliği ile karşı karşıya gelmemek için İsrail üzerinde siyasi baskı kurarak ateşkes imzalamaya zorlamıştır. Bir diğer Demokrat başkan Carter da, diplomasi ve arabuluculuk çabalarıyla ön plana çıkarken, 1979 İran İslam devrimi sonrasında Amerikan diplomatlarının rehin alınma sürecinde dâhi bu ülkeye -rehineleri kurtarmak için askeri bir operasyon düzenlediyse de- kapsamlı bir askeri müdahaleden kaçınmıştır.⁶⁰ 1990'larda tek taraflı dış politika hamleleri ve müdahaleci yaklaşımlarıyla dikkatleri çeken Clinton, Ortadoğu'daki hedeflerini tehdit ettiğini düşündüğü İran ve Irak'a "Çifte Kuşatma Politikası" kapsamında siyasi ve ekonomik baskı kurarken, askeri müdahale seçeneğini çok fazla gündemine almamıştır.⁶¹

Obama'nın kendi Ortadoğu politikası ve genel dış politika anlayışı da bir anlamda Suriye meselesine yaklaşımıyla bağlantılı durmaktadır. Değişim vaadiyle iktidara gelen Obama, Bush döneminin tek taraflı dış politikasına ve dayatmacı demokrasi söylemine itiraz etmiştir.⁶² Şimdi de demokrasi adına Suriye'de benzer bir adımı atarsa kendisiyle çelişebileceğini düşünmektedir. Obama, Libya konusunda da BM Güvenlik Konseyi kararı alınmadan, kapsamlı bir harekâta girmekten kaçınmıştır.⁶³ Suriye'de yaşanan kriz karşısında da Obama, BM Güvenlik Konseyi'nin ağır insan hakları ihlalleri yaşanmasına sebep olan Esad rejimine karşı başta silah ambargosu

60 Pierre Tristam, *a.g.y.*

61 Meliha Benli Altunışık, *a.g.m.*, ss. 72-74.

62 Ömer Taşpınar, "Obama, *a.g.m.*, s. 10.

63 Erol A. Cebeci vd. , *a.g.e.*, s. 5-6.

Muhammet Fatih ÖZKAN

olmak üzere bazı kararlar alması için uğraşmış fakat Çin ve Rusya'nın veto engeline takılmıştır.⁶⁴ Obama yönetimi, BM'den sonuç alınamayınca, daha önce birçok Demokrat başkanın başvurduğu bir seçenek olan meseleyi kendi yöntemleriyle halletme gibi bir adım atmaktan kaçınmıştır. Bunun yerine çok taraflı diplomasiye önem vermiş, Suriye'nin dostları toplantıları ve Cenevre konferansları gibi diğer uluslararası platformların etkin olması için çaba göstermiştir. Bu uluslararası oluşumlara verilen önem, şüphesiz ki Demokrat Parti ilkeleriyle büyük ölçüde örtüşmektedir.

Bu bağlamda Wilson'un I. Dünya Savaşı sonrasında, kolektif güvenlik ve çok taraflı diplomasiyi sağlayacak bir uluslararası örgütün ortaya çıkması için harcadığı enerjiyi hatırlamak yararlı olacaktır.⁶⁵ Yine Demokratların en temel ilkelerinden biri, ABD'nin uluslararası sorunların görüşüldüğü konferanslara aktif olarak katılması gerektiği hatta bunlara öncülük etmesi gerektiğidir.⁶⁶ Suriye sorunu karşısında ABD'nin bu uluslararası platformların kuruluşuna verdiği katkı, bu anlamda oldukça önemlidir. Ancak Obama yönetiminin, parti gelenekleriyle paralellik göstermeyen politikaları da vardır. Örneğin yine Wilson, Kant'a atıfta bulunarak demokrasinin yaygınlık kazanmasının savaşları azaltacağını düşünerek, bu konuda yoğun çaba göstermiştir.⁶⁷ Fakat Obama, Bush döneminin demokrasi söyleminin oluşturduğu algıyı hesaba katarak bu konuda oldukça çekingen davranmaktadır. Suriye'de olayların ilk günlerinde yapılan ve yalnızca daha fazla demokrasi talebinde bulunulan sivil gösterilere veya Suriyeli direnişçilerin yine aynı hedefle fakat Esad'ı devirmek için kurduğu silahlı oluşumlara daha fazla destek verilseydi bugün yapılacak yardımların ellerine geçeceği endişe edilen radikal İslami grupların türemesinin önüne geçilebilirdi.

Bugün gelinen noktada aşırı grupların varlığı dolayısıyla yeterli desteğin verilmediği Suriye'de insani kriz had safhaya ulaşmıştır. Demokratların

64 Birol Akgün, *a.g.m.*, s. 14.

65 James A. Leach, *a.g.m.*, p. 27.

66 Burak Gülboy, *a.g.m.*, ss. 104-105.

67 Maxim Lefebvre, *a.g.e.*, s. 73.

Demokratların Dış Politika Gelenekleri Bağlamında Obama'nın Suriye Politikası

dış politika ilkelerinden biri de diğer ülkelerin sıkıntılarını görmezden gelmemek ve daha önce de vurgulandığı gibi insani meselelere eğilmektir.⁶⁸ Fakat Obama yönetimi, Suriye'deki krizle ilgili olarak belirlediği tek kırmızı çizgi olan kimyasal silah kullanımında dahi meseleyi sadece bu silahların yok edilmesine indirgeyebilmektedir. Ayrıca bazı Demokratların uluslararası krizlerin kaynağı olarak gördüğü yalnızca çıkarlara dayalı dış politikanın⁶⁹ bazı izlerine Suriye'de rastlanmaktadır. Demokrat çevrelere yakın analistlerden önemli bir kısmı, Suriye'de ABD'nin hayati çıkarları olmadığı şeklindeki açıklamalarıyla Obama yönetimi üzerinde etki kurmayı başarmışlardır. Ayrıca Esad sonrası ortaya çıkacak yönetimin belirsizliklerle dolu olduğu düşüncesi ve İsrail'i daha ciddi bir şekilde tehdit edebileceği inancı, ABD'de egemen olmaya başlamıştır.⁷⁰ Bunun yanında Obama ve ekibinin, Suriye konusunda aktif bir tutum takınmadaki diğer gerekçeleri de, iç politika odaklı yaklaşım, İran nükleer programıyla ilgili gelişmeler, AB ile serbest ticaret ve yatırım ortaklığı görüşmeleri ve Asya pivot stratejisi olarak sıralanabilir.⁷¹

Çalışmanın ilk kısımlarında bahsedilen ve Cumhuriyetçiler tarafından Demokrat Parti'yle ilişkilendirilen “America First” hareketi, ABD'nin uluslararası barış ve refaha ne katkıda bulunabileceği ne de bunu bozabileceği şeklinde bir yaklaşım geliştirmiştir. Cumhuriyetçiler, bu bağlamda Demokratların ABD'ye izolasyonist bir dış politika benimsetmek istediği suçlamasında bulunmuştur.⁷² Yukarıda da belirtildiği gibi Demokratların -özellikle de Wilson, Truman ve Clinton gibi isimlerin politikalarına bakıldığında- böyle bir yaklaşım içinde olduğunu söylemek oldukça güçtür. Obama yönetiminin de her ne kadar daha önceki dönemlerle kıyaslandığında daha fazla ön plana çıkarsa da, yalnızca iç sorunlara odaklandığını söylemek mümkün değildir. Fakat Suriye'de 250.000'den

Üsküdar
Üniversitesi
Sosyal Bilimler
Dergisi
Yıl:2
Sayı:3

68 Norman H. Davis, *a.g.m.*, p. 31.

69 *A.g.m.*

70 Kadir Üstün, *a.g.y.*

71 Özgür Ünlühisarcıklı, *a.g.y.*

72 James A. Leach, *a.g.m.*, p. 18.

Muhammet Fatih ÖZKAN

fazla insan hayatını kaybetmiş ve milyonlarca yaşadığı toprakları terk etmek durumunda kalmıştır. Uluslararası toplum, ABD'den böylesine büyük bir insani krizin çözümü konusunda bir şeyler yapmasını beklemektedir. Obama yönetimi ise böyle bir ortamda, Suriye'de daha çok kendisi için asıl tehdit olarak algıladığı IŞİD'e odaklanmış durumda ve Türkiye gibi NATO üyesi olan bir ülkenin terör örgütü olarak gördüğü bir yapıyla işbirliği yapmaktan geri durmamaktadır.

Bu çalışmada son olarak, özetle şunları söylemek mümkündür. ABD'de mesele dış politika olunca parti gelenekleri her zaman aynı tutarlılıkla uygulamaya konulamamaktadır. Yukarıda Demokrat Parti'nin dış politika geleneği olarak adlandırılan birçok meseleyi Cumhuriyetçiler de benimsemiştir. Aralarındaki fark en fazla vurgu tonlamasıyla hissedilebilir. Yine de bunca yıllık geçmişe sahip bu iki partinin birtakım kalınlaşan çizgileri olduğu için belli bir gelenekten söz etmek mümkündür. Çalışmada ele alınan meseleyle ilgili olarak da şunlar söylenebilir: ABD'nin Arap Baharı sürecinde yaşanan Suriye krizi karşısında benimsemiş olduğu dış politika, Demokratların dış politika gelenekleriyle hem bir sürekliliği hem de bu geleneklerden bir kopuşu temsil etmektedir. Krizin belli boyutlarıyla ilgili geliştirilen çözüm önerileri, bazı parti ilkeleriyle uyumluyken, bir kısmında çelişkili yaklaşımlar ortaya çıkmıştır. Demokrat Parti geleneklerinin uygulama boyutunda Obama'yla ABD'nin Demokrat başkanları arasında ciddi yaklaşım farkları görülmektedir. Aynı Demokrat başkanların Ortadoğu politikalarıyla, Obama'nın Arap Baharı sürecindeki Suriye politikası arasında ise özellikle rejim değişikliğine yol açacak askeri bir müdahale seçeneğinin ikinci plana itilmesi noktasında bir benzerlik dikkat çekmektedir.

KAYNAKÇA

Ahmet K. Han. “Tarafsız Olmayan Savaş Yeni Muhafazakâr Komplotu (?) ve Bush Doktrini”,

ABD Dış Politikasında Yeni Yönelimler ve Dünya içinde, (Ankara: Ümit Yayıncılık 2004), 115-153.

Anthony H. Cordesman, “Obama and U.S. Strategy in the Middle East”, *Center for Strategic and International Relations*, 23 June 2016, Accessed 5 October 2016, <https://www.csis.org/analysis/obama-and-us-strategy-middle-east>

“Amerika Yeni Eğitim Donat Programı'ndan Memnun”, *Amerika'nın Sesi*, 1 Temmuz 2016, Erişim 18 Temmuz 2016, <http://www.amerikaninsesi.com/a/amerika-yeni-egit-donat-programindan-memnun/3400524.html>

Bayram Sinkaya, “Arap Baharı Sürecinde İran'ın Suriye Politikası”, *SETA Analiz*, 2012, S:53.

Birol Akgün, “ABD'nin Suriye Politikası”, *Suriye Krizi'nde Bölgesel ve Küresel Aktörler: Perspektifler, Sorunlar ve Çözüm Önerileri* içinde, (Ankara: SDE 2012), 10-15.

Burak Gülboy, “Pax Britannica'dan Pax Americana'ya”, *ABD Dış Politikasında Yeni Yönelimler ve Dünya* içinde, der. Toktamış Ateş, (Ankara: Ümit Yayıncılık 2004), 64-112.

Can Acun, Bünyamin Keskin, *PKK'nın Kuzey Suriye Örgütlenmesi: PYD-YPG*, (İstanbul: SETA Yayınları 61 2016).

Christian Nünlist, “The Legacy of Obama's Foreign Policy Strategy”, *CSS Analyses in Security Policy*, 2016, No. 188.

Muhammet Fatih ÖZKAN

Christopher M. Blanchard et al., “Armed Conflict in Syria: Overview and U.S. Response”, *Congressional Research Service Report*, 2015.

“Dünden Bugüne Cenevre Görüşmeleri”, *Al Jazeera Turk*, 14 Mart 2016, Erişim 11 Temmuz

2016, <http://www.aljazeera.com.tr/interaktif/dunden-bugune-cenevre-gorusmeleri>

Erman Yüksel, “‘Politikasızlığın’ kurbanı politikacılar”, *Al Jazeera Turk*, 26 Kasım 2014, Erişim 20 Temmuz 2016, <http://www.aljazeera.com.tr/al-jazeera-ozel/politikasizligin-kurbani-politikacilar>

Erol A. Cebeci vd. , “Başkanlık Seçimleri Sonrasında ABD’nin Ortadoğu Politikası”, *SETA Analiz*, 2012, S: 54.

Gülsüm Boz, “Obama’nın Ortadoğu Politikası ile Şekillenen “ABD’nin Suriye Politikası”, *Suriye’de Dış Aktörlerin Denge Arayışı* içinde, (Ankara: Ankara Strateji Enstitüsü 2016), 7-12.

Gültekin Sümer, “Amerikan Dış Politikasının Kökenleri ve Amerikan Dış Politik Kültürü”, *Uluslararası İlişkiler*, C: 5, S: 19, 119-144.

Gürkan Doğan ve Bülent Durgun, “Arap Baharı ve Libya: Tarihsel Süreç ve Demokratikleşme Çerçevesinde Bir Değerlendirme” , *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2012, C:1, S: 15, 61-90.

Hasan Köni, *Amerika’nın Uluslararası Politikası*, (İstanbul: Ekim Yayınları 2007).

James A. Leach, “A Republican Looks At Foreign Policy”, *Foreign Affairs*, 1992, V. 71, No. 3, 17-31.

Demokratların Dış Politika Gelenekleri Bağlamında Obama'nın Suriye Politikası

James Dobbins et al., “A Peace Plan for Syria II”, *Rand Corporation Perspective Series Report*, 2016, Accessed 6 October 2016, doi: 10.7249/PE182

Kadir Üstün, “İsrail'in Özrü ve Amerika'nın Suriye Politikası”, *Star*, 13 Nisan 2013.

-----, “ABD-PYD ittifakı Türkiye ile ilişkileri bozuyor”, *Al Jazeera Turk*, 14 Haziran 2016, Erişim 18 Temmuz 2016, <http://www.aljazeera.com.tr/gorus/abd-pyd-ittifaki-turkiye-ile-iliskileri-bozuyor>

Kılıç Buğra Kanat, “Bir Süper Gücün Suriye ile İmtihanı”, *Sabah*, 11 Mayıs 2013.

Laura Rozen, “ABD başkanlık yarışı: Suriye konusunda hangi aday ne diyor?”, *Al Monitor*, 11 Aralık 2015, Erişim 22 Temmuz 2016, <http://www.al-monitor.com/pulse/tr/originals/2015/12/president-2015-syria-refugees-trump-carson-isis-clinton.html>

Maria Do C. De P. F. Pinto, “Mapping the Obama administration's response to the Arab Spring”, *Revista Brasileira de Política Internacional* 55, 2012, Accessed 13 July 2016, doi: <http://dx.doi.org/10.1590/S0034-73292012000200007>.

Maxim Lefebvre, *Amerikan Dış Politikası*, çev. İsmail Yerguz, (İstanbul: İletişim Yayınları 2005).

“McCain ve Samir Ca'ca'dan Suriye devrimi için güç birliği”, *Yakın Doğu Haber*, 5 Temmuz 2012, Erişim 20 Temmuz 2016, http://ydh.com.tr/HD10375_mccain-ve-semir-cacadan-suriye-devrimi-icin-guc-birligi.html

Meliha Benli Altunışık, “Ortadoğu ve ABD: Yeni Bir Döneme Girilirken”, *Ortadoğu Etütleri*, 2009, C:1, S:1, 69-81.

Muhammet Fatih ÖZKAN

“Merkel’le görüşen Obama’dan ‘Suriye’de güvenli bölge’ açıklaması”, *Sputnik Türkiye*, 24 Nisan 2016, Erişim 18 Temmuz 2016, <http://tr.sputniknews.com/abd/20160424/1022342913/obama-guvenli-bolge-merkel-almanya-suriye-siginmaci.html>

Nebi Miş, “Cenevre-2 Suriye için umut mu?”, *Star*, 11 Ocak 2014.

Neşe İdil, “Bir çöküş öyküsü: Eğitim-donat”, *Radikal*, 5 Ekim 2015, Erişim 17 Temmuz 2016, <http://www.radikal.com.tr/dunya/bir-cokus-oykusu-egit-donat-1445264/>

Norman H. Davis, “American Foreign Policy: A Democratic View”, *Foreign Affairs*, 1924, V. 3, No. 1, 22-34.

Oytun Orhan, “ABD Suriye Konusunda Neyi Bekliyor”, *Ortadoğu Analiz*, 2013, C:5, S: 53, 87-93.

Ömer Taşpınar, “Obama, Yeni Ortadoğu ve Türkiye”, *Görüş Dergisi*, 2011, S: 69, 10-15.

Özgür Ünlühisarcıklı, “ABD ve Türkiye’nin Suriye politikaları”, *Al Jazeera Turk*, 27 Ocak 2014, Erişim 13 Temmuz 2016, <http://www.aljazeera.com.tr/gorus/abd-ve-turkiyenin-suriye-politikalari>

Paul Williams, “President Obama’s Approach to the Middle East and North Africa: Strategic Absence”, *Case Western International Journal of Law*, Vol. 3, No. 1, 82-101.

Philip A. Klinkner, “Mr. Bush’s War: Foreign Policy in 2004 Election”, *Presidential Studies Quarterly* 36, 2006, Accessed 12 July 2016, doi: 10.1111/j.1741-5705.2006.00303.x

Pierre M. Atlas, “U.S. Foreign Policy and the Arab Spring: Balancing Values and Interests”, *Digest of Middle East Studies* 21, 2012, Accessed 11 July 2016, doi: 10.1111/j.1949-3606.2012.00158.x.

Demokratların Dış Politika Gelenekleri Bağlamında Obama'nın Suriye Politikası

Pierre Tristam, “The U.S. and the Middle East Since 1945: A Guide to Mideast Policy from Harry Truman to George W. Bush”, *About.com*, 26 December 2015, Accessed 10 July 2016, <http://middleeast.about.com/od/usmideastpolicy/a/me070909b.htm>

Steve Clemons, “The Middle East and North Africa”, in *The Next Chapter: President Obama's Second-Term Foreign Policy*, ed. Xenia Dormandy, (London: Chatham House 2013), 42-46.

“Syria ceasefire: US Secretary of State John Kerry battles to save truce”, *ABC-Australian Broadcasting Corporation*, 1 May 2016, Accessed 10 July 2016, <http://www.abc.net.au/news/2016-05-01/syria-ceasefire-john-kerry-head-to-geneva-to-support-truce/7373662>

Tayyar Arı, *Irak, İran, ABD ve Petrol*, (İstanbul: Alfa Yayınları 2007).

Ufuk Ulutaş, “ABD'nin Suriye Karnesi” *Sabah*, 16 Şubat 2013.

Üsküdar
Üniversitesi
Sosyal Bilimler
Dergisi
Yıl:2
Sayı:3